

І.І. Логвінов

Чернівецький національний університет

ДУХОВНІСТЬ НА ТЕРЕНАХ МАРГІНАЛЬНОСТІ: З ДОСВІДУ ЛЕЙЛИ СЕББАР

У другій половині ХХ ст. протягом багатьох років і аж дотепер „алжирське питання” було найгострішим у політичному житті Франції [6, 12]. Ніби в гордіїв вузол перетворюються суперечності політичних напрямів і течій. І хоча конфлікт між Францією та Алжиром вже в достатній мірі відтворено на сторінках таких маґрибських метрів, як А.Камю, К. Ясин, Е. Роблес,

Н.Фарес, Р.Буджедра, А.Джебар, сучасніших А.Бераг, Л.Себбар і багатьох інших, ця проблема залишається злободенною [див.:1-6]

Більшість із цих імен невідома українському читачеві, тому метою даної статті є часткове розкриття літературного досвіду алжирської за походженням письменниці Лейли Себбар. Творчість письменниці розвивається на спільному ментальному просторі Алжиру та Франції. Перші її твори „*On tue les petites filles*”, „*La Seine était rouge*”, „*Fatima ou les Algériennes au square*”, „*Parle mon fils, parle a ta mere*” [10] починають друкуватися з 1961 р. Гострі теми своїх творів, всю непривабливість війни – бруд, піт, кров, голод, скалічені душі та їх відсутність – вона протиставляє „хрестоматійному глянцеви” [6, 4] блюзнірських промов політиканів.

Письменниця двох країн у своєму першому творі „Колоніальне дитинство” (1961), де сміливо переплелися елементи ірреального та автобіографічного, чітко дає зрозуміти, що їй огидна оточуюча її дійсність, протистояти якій вона може лише через свій біль, свою самотню мужність і своє слово. Твори письменниці адресовані тим, хто розуміє її власну духовну ситуацію, як вона, потребує правди та любові, хто не знайшов власного місця в житті, кого оточує кривда та бідність, хто відчув духовну спрагу. Становище жінки та молоді в суспільстві є одним із головних лейтмотивів її творчості.

Поетична проза письменниці вирізняється мішаною, „еклектичною” своєрідністю стилю. Сюди стікаються різнобарвні враження, що впливають на експресивність художніх засобів. Все це безпосередньо відображає життєвий досвід самої Л.Себбар з притаманним їй прагненням виразно зобразити реальне життя й вплинути на нього. Авторка експериментує на своєму маргінальному досвіді, створює на його ґрунті нові, особливі, оригінальні образні форми. Проте навіть у найфрантастичніших із її творів сміливо відображається саме сувора дійсність.

Твори Л.Себбар конструюються на сюжеті, що, головним чином, складається з непов'язаних між собою епізодів, окремих миттєвостей життя, хвилюючих сповідей, гнівної й печальної лірики. Надалі такі маленькі уламки окремих життєписів у сукупності утворюють самостійну віртуальну історію. Факти розташовані ніби в мозаїці, складається враження сповільненої кінострічки. Ця фрагментарна низка поєднана спільною закономірністю: кожне з них висвітлює частину одного символічного героя, за яким стоїть життя багатьох людей. Зазвичай, письменниця бере один фрагмент і з кожним словом наближує його опис до апогею. Твори Л.Себбар можна порівняти з великими горами, верхівки яких сховалися в хмарах –

більшість оповідей не має завершення. Питання залишаються відкритими. Читачу невідомо, що трапиться з головним героєм, якою буде його подальша доля, як зміниться антураж, куди далі поведе шлях сюжету тощо.

Певно, в ряді випадків, письменниця навмисно звертається до відверто натуралістичних прийомів, щоби вочевидь підкреслити контраст між шляхетною героїчністю неусвідомленого уявлення про війну та потворності її нелюдської суті. Читаємо, приміром, у новелі „La couleur du désir” (1998): „Ces femmes... où vont-elles? Lentement, se tenant l'une l'autre, comme aveugles dans la rue étrangère, on ne sait pas si elles sont encore jeunes ou très vieilles, elles avancent, prudentes, le trottoir serait-il porteur de mines ? Les enfants mutilés des pays, là-bas, acharnés à la guerre. Elles viennent d'une terre sèche où crépitent les armes dans les mains des garçons, jeunes, guerriers fous qui rient quand tombe l'ennemi, l'ami du matin même, et la mère n'est plus la mère” [9,52].

Реалістичність постколоніальних текстів Л.Себбар постійно демонструє захоплюючі й водночас складні стосунки між двома загадовими країнами, їхніми мовними та естетичними культурами, їхньою молоддю, між суспільними проблемами та становищем жінок у суспільстві тощо. Вже в новелі „Jasmin” [10] письменниця в аспекті молодіжної проблематики піднімає питання протистояння двох світів. Переповнений сумного ліризму, цей твір побудовано на символізмі ніжного аромату жасмину. Вдихаючи запах пелюстків, виснажена роботою на алжирських жасминових ланах жінка загострено сприймає різницю між жасмином – гарною квіткою, втіленням образу ніжного кохання, і жасмином, який доводиться збирати по дванадцять годин на день „pour si peu d'argent... mais qu'importe”. Вона сумує з того, що її діти, так само, як й усіх інших її товарок, з дитинства стають байдужими до прекрасного („Qui ignore que le jasmin est la fleur de l'amour? Personne ne le dit et les enfants portés dans les bras des femmes, cueillant la première fleur la reniflent, voluptueux, avec l'odeur de la sueur maternelle” [10]).

Розмаїття контрастів потрібне Лейлі Себбар, щоб воскресити потьмяніле у свідомості людей криваве минуле. Суворі картини жорстокого військового часу в Алжирі постійно перелітаються з побутовими нарисами сьогодення Франції, де протагоністи досить часто стикаються з благополуччям французів: „Dans L'Hôtel de France où elle est femme de chambre, assise dans le couloir du deuxième étage, elle attend que se libère la 7. Une porte s'ouvre, se ferme. Un homme et une femme enlacés passent, sans la voir.

Sur le seuil de la chambre, elle suffoque. A peine quelques secondes pour voir, tout autour du lit, en chapelets serrés, le jasmin pourrissant” [10].

Понад усе письменницю цікавлять не ті, хто проживає своє життя пасивно, *віддавши* себе у вир подій, хто остаточно не визначає своїх позицій у розгорнутій запеклій боротьбі, хто живе безцільно й логічно гине невідомо за що, а ті, хто робить цю історію, опинившись між молотом і ковадлом. Люди, які потрапили туди не лише через дивний збіг обставин, але й через закономірності своєї власної природи. Ця закономірність простежується в долях охоплених духом протесту, повстання, заколоту молодих людей, що чинять опір на колись затишних алжирських вуличках. „Les jeunes hommes s'agitent. Ils s'inquiètent... Le garçon dit «J'ai une bombe, regardez». Sur le mur quadrillé de parpaings qui bavent un ciment gris inégal, il bombe, il écrit des mots rouges. «Les flics!» On entend une sirène. La voiture passe sans s'arrêter. ...«On les a eus»” [9,53].

Л.Себбар виразно об'єктивна, хоча змальовує героїв із почуттям

безсумнівної симпатії. Кожний рядок її творів сповнений ніжної любові до людей, на життя яких важким тягарем лягають проблеми бідності та війни. Вона любить цих людей справжніми: духовно сильними чи бідними, з їх забобонами та негараздами, сміливістю та боягузством, вона розповідає про них із широю силою глибокого почуття. Проте вона й не знімає з них моральної відповідальності за ті політичні помилки, які призвели до духовної мізерності цілої країни. Однією з найгостріших проблем сучасної французької літератури є тема розв'язування військових конфліктів як доказ зневаги до духовного життя та внутрішнього світу людини. Опосередковано ми читаємо, що саме внутрішня слабкість дозволила розв'язати не лише франко-алжирську війну. Колоніальна письменниця піднімає питання духовної деградації, перетворення людини в елементарно керований механізм.

Засуджуючи систему суспільних відношень, авторка прозора натякає, що державний апарат вбиває в людині все людське, перетворюючи її на „добре припасовану деталь соціальної машини” [6,22]. Л.Себбар далеко не перша торкнулася цієї теми: питання небезпеки перетворення людини на істоту, подібну до бездушної машини, хвилювало письменників давно. Достатньо назвати тут чудового письменника-гуманіста Антуана де Сент Екзюпері [7,8].

Таким чином, через вибір певних соціально-політичних декорацій на ментальному ґрунті Алжиру та Франції Л.Себбар відкрито демонструє різке падіння духовної сили та придбання псевдодуховності.

1. *Гедьмин Л.П.* Борьба алжирского народа за независимость и отражение ее во французской литературе // Труды Ун-та дружбы народов им. Лумумбы, Литературоведение. – М., 1967. - Вып. 2. – С. 98-128.
2. *Джугашвили Г.Я.* Современные литературы Африки. – М., 1973. – С.18-83.
3. *Никифорова И.Д.* Критический реализм XX в. и модернизм. – М., 1967. – С.119-159.
4. *Прожогина С.* Пока не сбудутся мечты! // Иностранная литература. – 1984. - №10. – С.180-184.
5. *Прожогина С.* Время прозы: Путь алжирской литературы // Литературное обозрение. – 1987. - №7. – С.34-37.
6. *Ремизов А.* Художественная литература Франции в 1960-1964 годах. – М.,1965. – 30 с.
7. *Сент-Экзюпері, А. де.* Планета людей. – Львов: Изд-во при Львовском гос. ун-те издательского объединения „Вища школа”, 1981. – 142 с.
8. *Saint-Exupéry, A. de.* Le petit Prince. – М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1978. – 74 с.
9. *Sebbar, Leïla.* Le livre blanc de toutes les couleurs, collectif, Paris, Albin Michel, 1998. – P.52-53.
10. *Sebbar, Leïla.* Jasmin // Вебліографія (www.magazines.fr)

Summary

This article highlights the problem of moral relating to the national minorities. The post-colonial reality of creative works has always shown exciting, and simultaneously, complicated relationships between two enigmatic states (France and Algeria), their enchanting languages, youngsters, social problems and women's role in the society etc. Moreover, the writer describes those who create the history, but not ones who rely on their destiny, drifting.

Стаття надійшла до редколегії 8.12.2003